

УДК 343

T. Volkova

**CLASSIFYING CRITERIA OF SUCH A CRIME
AS ILLEGAL FISHING OR HUNTING OR ANY OTHER
SEA HUNTING INDUSTRY**

Т.І. Волкова
здобувач кафедри
кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»

**КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО
ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ
ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ ЯК ЗЛОЧИНУ**

Постановка проблеми. Кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 249 Кримінального кодексу України (далі – КК України), не отримали до цього часу свого належного з'ясування в юридичній літературі. Ці ознаки та їх розуміння мають важливе значення для теорії кримінального права, а також у правозастосовчій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кваліфікуючі ознаки такого злочину, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом певною мірою досліджували такі вчені, як: С.Б. Гавриш, О.О. Дудоров, В.К. Матвійчук, Ю.А. Турлова, К.М. Орбець, Є.М. Борисов, Г.С. Поліщук, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко та інші. Проте дослідження базувалися на застарілому регулятивному законодавстві, а тому кваліфікуючі ознаки злочину не знайшли свого належного висвітлення.

Мета статті полягає у дослідженні кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК України.

Основні результати дослідження. Слід акцентувати увагу на тому, що загальноvizнаним є те, що склади злочинів розрізняють за ступенем суспільної небезпечності, що в них фіксується законодавцем [1, с. 52]. Виділяють такі склади: основні і додаткові. [1, с. 52]. У нашому випадку основним слід називати такий склад злочину, який за допомогою об'єктивних і суб'єктивних ознак суспільно небезпечне діяння – незаконне зайняття рибним, звіриним або

іншим водним добувним промислом, відображене в ч. 1 ст. 249 КК України, диференціюється караністю усього суспільно небезпечного діяння. Натомість серед додаткових виділяють такі склади, як кваліфіковані і привілейовані. У нашому дослідженні до кваліфікованих складів злочину належать ті, що зазначені у ч. 2 ст. 249 КК України, які сформульовані законодавцем за суспільною небезпечністю, де суспільна небезпечність діянь відповідає такому законодавчому формулюванню: «Ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, ...» [2].

Корисним, на наш погляд, є та увага науковців, яку вони приділяють поняттю обтяжуючих обставин, що містяться в ст. 67 КК України [2]. Вони виходять за межі складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК України, і є підставою для суду у призначенні більш суворого покарання у межах санкції статті Особливої частини КК України. Проте буває й так, що певна обтяжуюча обставина знаходить своє закріплення як кваліфікуюча ознака конкретного складу злочину. При застосуванні покарання в таких випадках суд не може враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує (ст. 67 КК України). Це положення знайшло своє підтвердження в абз. 2 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 18, від 12.06.2009 № 8, від 06.11.2009 № 11) [3, с. 68].

Отже ч. 2 ст. 249 КК України передбачає кримінальну відповідальність за: «ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, ...» [2].

Для з'ясування кваліфікуючих ознак цього злочину необхідно визначитися з термінологією, яку законодавець використовує у диспозиції ч. 2 ст. 249 КК України. Це стосується термінів «ті самі діяння», «із застосуванням», «вибухових речовин», «отруйних речовин», «електроструму», «спосіб масового знищення риби», «масового знищення звірів», «масового знищення інших видів тваринного світу», «особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею». У цьому контексті слід звернути увагу на те, що у попередній нашій статті («Об'єктивна сторона злочину – незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України / Юридична наука. – 2016. – № 3) ми вже дослідили об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, і, отже, деякі положення можемо використати для розкриття кваліфікуючих ознак.

Оскільки в ч. 2 ст. 249 КК України йдеться про поняття «ті самі діяння», а отже, вони передбачені ч. 1 цієї статті, то скористаємося термінологією, що в ній використовується. Так, під «незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» слід розуміти такі вилучення біоресурсів з рибогосподарських водних об'єктів: а) без дотримання дозволу (ліцензії) та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою; б) за наявності

таких документів, але з недотриманням передбачених у них вимог (щодо вилову водних живих ресурсів, що перевищують установлені у нормативно-правових актах ліміти чи норми вилову); в) щодо тих видів живих ресурсів або особин водних тварин, на які поширюється заборона чи обмеження вилову; г) зайняття цим промислом у заборонені строки та у заборонених місцях; д) забороненими: способами, засобами чи знаряддями [4, с. 38]. Отже, першою ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, як ми вже зазначали, є дії, наслідки, необхідний причинний зв'язок між ними та місце вчинення цього злочину.

Стосовно поняття «ті самі діяння», то загально визначеними в теорії кримінального права є те, що діяння – це дія або бездіяльність (дві форми поведінки особи), а тому використання такого поняття в ч. 2 аналізованої статті суперечить існуючим обов'язковим ознакам об'єктивної сторони цього злочину, де йдеться, як зазначено у нашому дослідженні щодо ознак об'єктивної сторони злочину, лише про дії, а не бездіяльність. Тому у ч. 2 потрібно використовувати поняття «ті самі дії» або «дії, передбачені ч. 1 цієї статті, якщо...» і далі по тексту диспозиції ч. 2 ст. 249 КК України.

Термін «застосуванням» означає: « – я, с. Дія за значенням застосування...» [5, с. 425]. У то же час термін «застосовувати» тлумачиться як « – ую, – уеш, недок., застосувати, – ую, – уеш, док., перех. 1. Використовувати що-небудь ... 2. Пристосовувати до чого-небудь» [5, с. 425]. Отже, коли йдеться про ті самі дії, якщо вони вчинені із застосуванням, то це означає – з використанням: вибухових, отруйних речовин, електроструму незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Вживаючи поняття: «вибухові речовини», «отруйні речовини», «електрострум», «інший спосіб масового знищення водних ресурсів», законодавець використовує приписи у розумінні, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, вчинене із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електричного струму, де йде мова саме про засоби чи знаряддя злочину, а далі у контексті ч. 2 зазначеної статті: «або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу...» [2]. Такий опис об'єктивної сторони досліджуваного злочину є непродуманим, оскільки коли йдеться, що такі дії відбуваються із використанням, тобто із застосуванням чого-небудь, то це свідчить про засоби чи знаряддя злочину, а не про спосіб, якими є певні прийоми і методи вчинення злочину, навіть коли такі предмети використовуються і призводять до масового знищення біоресурсів. Підтвердження цієї теорії певним чином ми знаходимо у працях О.О. Дудорова, де він зазначає, що при цьому слід ретельно досліджувати характерні властивості застосованих знарядь, зокрема їхню руйнівну силу, характер взаємодії з оточуючим середовищем, обсяги шкідливого впливу на довкілля [39, с. 770]. У свою чергу, С.Г. Гавриш зазначає, що при вирішенні питання про те, чи здійснювалося незаконне рибальство способом масового знищення, слід ретельно досліджувати характерні властивості застосованих знарядь, зокрема їх руйнівну силу, характер взаємодії з навколишнім середовищем, обсяги шкідливого впливу на довкілля тощо [42, с. 451; 43, с. 220–227], тому потрібно визначити-

ся з ознаками об'єктивної сторони, що використовується в ч. 2 ст. 249 КК України, а потім з термінами, які їх уособлюють.

Засоби і знаряддя вчинення злочину, в тому числі і передбаченого ст. 249 КК України, це такі предмети матеріального світу, які використовуються особою для виконання дії, спрямованої на реалізацію об'єктивної сторони злочину і завдання шкоди об'єкту, що охороняється кримінальним законом України [6, 20].

У кримінально-правовій літературі, а також у законодавчій базі питанням, що стосуються відмежування засобів від знарядь вчинення злочину приділяється неналежна увага. І це незважаючи на те, що з'ясування цих проблем має істотне теоретичне і практичне значення, у тому числі і для діяння, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК України. До цього часу у різних галузях знань, що відносяться до кримінального циклу, з досліджуваного питання відсутня єдність поглядів і прослідковуються різні судження [7, с. 207]. Наприклад, у криміналістиці поняття «засіб вчинення злочину» являє собою збірне поняття [7, с. 207]. Ця наука має таку класифікацію і перелік засобів вчинення злочину: знаряддя, зброя, джерела підвищеної небезпеки, сили і явища природи [8, с. 103–107]. Натомість у кримінальному праві є такі визначення поняття засобів вчинення злочинів: 1) засоби вчинення злочину – це знаряддя або процеси зовнішнього світу (електричний струм, радіація і т. ін.), які винний використовує для впливу на предмет посягання, потерпілого чи інші елементи суспільних відносин, що є об'єктом злочину [9, с. 172–173]; 2) засіб вчинення злочину – це знаряддя чи інші предмети або процеси зовнішнього світу (електричний струм, радіація і т. ін.), які злочинець використовує для впливу на предмет посягання потерпілого або інші елементи суспільних відносин, що є об'єктом злочину [10, с. 103–107]; 3) засоби вчинення злочину – це знаряддя і пристрої, за допомогою яких було вчинено злочин [11, с. 28; 12, с. 133]; 4) засоби вчинення злочину – це речі, предмети, документи, механізми, пристрої та інші предмети матеріального світу, використовуючи які винний вчиняє злочин [13, с. 168]; 5) засоби вчинення злочину – це предмети матеріального світу, які особа використовує для виконання дії (бездіяльності), що спрямована на завдання шкоди об'єкту, що охороняється кримінальним законом [14, с. 20–21]; 6) засоби вчинення злочину – це навіть органи тіла чи організм винного (нога, кулак або організм винного, наприклад, при зараженні інфекційною хворобою) [15, с. 49]; 7) засоби вчинення злочину – це предмети, документи і пристрої, що полегшують його вчинення [16, с. 62].

Аналіз існуючих точок зору стосовно засобів вчинення злочинів свідчить, що переважна більшість авторів, за деяким винятком, розглядають дану ознаку об'єктивної сторони злочину як збірне поняття, що включає в себе як складову частину знаряддя злочину та інші компоненти. Це дає нам можливість акцентувати на тому, що прихильники тієї чи іншої думки лише по-різному деталізують дане визначення, що істотного не впливає на предмет нашого дослідження. Проте така кількість суджень щодо засобів вчинення злочину допоможе нам в певній мірі, відмежувати засоби вчинення злочину від знарядь такого діяння.

Нам здається, що необхідно зупинитися на аналізі деяких точок зору, що виділяються з контексту визначень переважної більшості авторів. До таких неординарних думок стосовно засобів вчинення злочину відноситься інтерпретація П.С. Дагеля. Слід погодитися з критикою цього судження, зробленою М.І. Пановим, що органи тіла або організм винного не може бути засобом вчинення злочину. Іншим судженням, що не збігається з переважною більшістю поглядів, є думка В.С. Нікіфорова, М.П. Пономарьова, які до засобів вчинення злочину відносять слова, жести і рухи тіла. Натомість ми солідарні з позицією В.К. Матвійчука та М.Г. Макарова, що ця думка має під собою теоретичну основу, яка походить з філософії і вбачає під засобами як речові, так і неречові компоненти [7, с. 208; 17, с. 28–35]. На думку В.М. Кудрявцева і В.К. Матвійчука, яку ми підтримуємо, цей підхід може призвести до поширення такого засобу вчинення злочину як дія, оскільки до неї відноситься жест [18, с. 67; 7, с. 208]. Важко не погодитися в цьому питанні з висновком В.К. Матвійчука, який вказує: «найважливіше, що необхідно взяти з наведених вище визначень це те, що знаряддя – це тільки складова частина цілого, якими є засоби вчинення злочину» [7, с. 208]. Отже, виходячи із системного підходу, в дослідженні цього питання можна констатувати й те, що знаряддя мають більш дрібні складові, що відповідають методології вивчення понять і явищ дійсності. Це дає можливість стверджувати, що засоби і знаряддя злочину – це різні ознаки об'єктивної сторони злочину.

Спираючись на принцип послідовності дослідження понять «засоби вчинення злочину» та «знаряддя вчинення злочину», звернемося до філологічного тлумачення даних понять у таких значеннях, як: 1) це все те, що спрямоване на досягнення певної мети; 2) це предмети, пристрої або їх сукупність, що необхідні для здійснення будь-якої діяльності і досягнення мети [19, с. 46]. Словник російської мови С.І. Ожегова (далі – Словник С.І. Ожегова), пояснює термін «засоби» таким чином: 1) як прийоми – спосіб дії для досягнення чого-небудь; 2) як знаряддя – предмет, сукупність пристроїв для здійснення якої-небудь діяльності [20, с. 692]. Натомість Тлумачний словник живої великоросійської мови В. Даля не тлумачить цей термін, а лише дає визначення терміна «знаряддя»: «як будь-який речовий і неречовий засіб, важіль дій, все, що є посередником між діячем і справою» [21, с. 692], у свою чергу, Енциклопедичний словник Ф.А. Брокгауза і І.А. Ефрона (далі – ЕСБЕ) пояснює термін «знаряддя» як будь-який предмет, яким користується людина для придання сили і спритності своїм рукам, і який вона виготовляє для себе штучно, для певних цілей і видів діяльності [22, с. 201].

Слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, що етимологічне значення терміна «засоби», запропоноване філологією, є надто широке, і його не можна застосовувати в кримінальному праві, оскільки під таким кутом можна розуміти все те, що спрямоване на досягнення мети, а отже, сюди можна було б віднести дію, спосіб, засоби, знаряддя тощо. Крім того, несприйнятливим тлумаченням поняття «засоби» наведено й у Словнику С.І. Ожегова, оскільки в ньому під таким розуміють прийом, спосіб дії, знаряддя, що ширше за засоби і знаряддя вчинення злочину [7, с. 209]. Більш вдале тлумачення терміну «знаряд-

дя» запропоноване у ЕСБЕ, оскільки у ньому є певна частка того відмінного, що за певних зусиль і доопрацювань буде свідчити про різницю між ознаками знаряддя та засобами вчинення злочину.

З аналізу диспозиції ч. 1 ст. 249 КК України чітко відслідковується той факт, що для злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті, така ознака об'єктивної сторони, як знаряддя, є обов'язковою.

Для того, щоб провести відмежування знарядь від засобів вчинення злочину, потрібно визначити критерії такого відмежування [7, с. 210]. Так, для поняття «знаряддя вчинення злочину» такими критеріями, як правильно стверджує В.К. Матвійчук, можуть бути: 1) предмети, якими винна особа користується для надання сили і спритності своїм рукам, а в окремих випадках і ногам (де знаряддями злочину служать різні предмети матеріального світу (як заздалегідь підготовлені, так і випадково знайдені на місці вчинення злочину); 2) в умисних злочинах з матеріальними складами знаряддя злочину – це ті предмети матеріального світу, що використовуються з метою досягнення злочинного результату, тобто тих наслідків, які прямо вказані в законі, або такі, що слід розуміти зі змісту норми; 3) в умисних злочинах з формальними складами (до таких відноситься і злочин, передбачений ч. 2 ст. 249 КК України) під знаряддям вчинення злочину потрібно розуміти ті предмети матеріального світу, які винний спеціально використовує для вчинення злочину, тобто щоб своїм діям придати силу і спритність ногам і рукам; 4) знаряддя вчинення злочину завжди використовується для виконання об'єктивної сторони злочину [7, с. 210]. Натомість для поняття «засоби вчинення злочину», за твердженнями цього ж автора, такими критеріями є: 1) засоби вчинення злочину – це предмети зовнішнього світу, якими винний не завжди користується при виконанні об'єктивної сторони злочину (вони, як правило, використовуються для проведення підготовчих дій, для виконання робіт, наприклад, транспорт для прибуття на місце вчинення злочину, вибухові речовини для виконання днопоглиблювальних робіт тощо); 2) засоби вчинення злочину в деяких злочинах полегшують виконання основної дії, від якої настають злочинні наслідки; 3) засоби вчинення злочину можуть використовуватись для виконання об'єктивної сторони злочину, але їх використовують у злочинах не для досягнення злочинних наслідків, що вказані у законі, а щоб позбавитись від цих предметів або речовин, або як джерело підвищеної небезпеки (вибухові речовини) при порушенні різних правил, зокрема, правил охорони рибних запасів, водних тварин, а не спеціально для надбання результату, вказаного у законі або для порушення правил [7, с. 210–211].

Зазначене вище дає нам можливість говорити про те, що під «засобами вчинення злочину» необхідно розуміти предмети зовнішнього світу, які винна особа використовує з метою підготовчих дій або після вчинення злочину, а також при виконанні об'єктивної сторони злочину для полегшення основної дії, від якої настають злочинні наслідки (без умислу досягнення злочинного результату, вказаного у законі) або використовується як джерело підвищеної небезпеки (наприклад, вибухові речовини при виконанні днопоглиблювальних робіт), при порушенні різних правил.

Враховуючи те, що в диспозиції ч. 2 ст. 249 КК України йдеться про незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму, то воно має відбуватися з використанням певних знарядь. Отже, необхідно з'ясувати, які саме знаряддя відносяться до перерахованих нами та що вони собою являють. З цією метою звернемося до позиції авторів, які в кримінальному праві дають пояснення і визначення поняттю вибухових речовин.

Виходячи з того, що предмети зовнішнього світу в одних складах злочинів можуть виконувати функцію предмета злочину, а інших бути знаряддями або засобами вчинення злочину, то й скористаємося цим для з'ясування питання, що саме є знаряддям вчинення злочину, передбачено ст. 249 КК України. Так, одні автори зазначають, що до вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини або їх сполуки, здатні вибухнути без доступу кисню [23, с. 803]; другі – визначають, що вибухові речовини – це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів та виділення тепла [24, с. 499]; треті – наполягають на тому, що вибухові речовини – це порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню [19, с. 813]; четверті відстоюють позицію, що вибуховими речовинами «... є сполуки чи суміші, здатні до швидкого самопоширюваного хімічного перетворення (вибуху) з утворенням газів і виділення значної кількості тепла. Вони є багаточисельні та мають чимало різновидів. Найбільш поширені з них – порох, тротил, піроксилін, динаміт, аконіт, нітрогліцерин, піротехнічні засоби тощо» [20, с. 748].

Аналіз зазначених точок зору свідчить, що В.О. Навроцький та В.І. Антипов висловлюють ідентичні погляди стосовно визначення вибухових речовин. Різниця все ж таки існує саме у переліку вибухових речовин у поглядах В.І. Антипова. Так, до переліку таких, що вже є у визначенні, він додає так звані знаряддя вибуху, що містять у собі вибухові речовини. Це вогнепровідні та детонуючі шнури, капсули, детонатори та ін. [25, с. 813]. Разом з тим, він зазначає, що не можуть розглядатися як вибухові речовини знаряддя вибуху, що не містять речовин, здатних до самостійного вибуху, тобто динамо-машини, елементи живлення тощо [25, с. 813]. Крім того, вказує, що в інструкціях і нормативних актах, які містять відповідні правила безпеки, часто використовується такі поняття, як «вибухові речовини» і «засоби ініціювання вибуху» [25, с. 813; 27, с. 8]. На відміну від визначень, запропонованих вище, через примірний перелік таких речовин В.П. Тихий, П.Г. Цупренко пропонують їх дефініцію, що є важливим для розуміння поняття «вибухові речовини» як знаряддя вчинення злочину (обов'язкової ознаки об'єктивної сторони), передбаченого ст. 249 КК України.

З метою більш повного з'ясування знарядь вчинення цього злочину необхідно звернутися до нормативно-правових актів, що охоплюють ці проблеми.

Згідно зі ст. 1 Гірничого Закону України від 01.10.1999 № 1127-XIV та п. 13.1 Наказу МВС України від 21.08.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обміну, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї та вибухових матеріалів» до вибухонебезпечних матеріалів (речовин) відносяться хімічні сполуки або суміші речовин, здатні до вибуху (швидкого самопоширюваного перетворення з виділенням великої кількості тепла та утворення газів) [28; 29]. Відповідно до п. 1.3 Інструкції від 09.07.2014 № 653 «Про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України» (далі – Інструкції № 653) терміни вживаються в такому значенні: «Вибухові матеріали – вибухові пристрої промислового та саморобного виготовлення, вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини; вибуховий пристрій – спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утворенням вражаючих факторів за допомогою використання енергії хімічного вибуху; вибухові речовини – хімічні речовини, здатні під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів; засоби ініціювання – вироби та пристрої, що є джерелом початкового імпульсу для здійснення вибуху» [30]. У ст. 1 Закону України від 16.10.2012 № 5459-VI «Про поведження з вибуховими матеріалами промислового призначення» вживаються терміни у такому значенні: «... вибухові матеріали – вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини; вибухові речовини – хімічні речовини, здатні під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів; засоби ініціювання – вироби та пристрої, що є джерелом початкового імпульсу для здійснення вибуху...» [31].

Відповідно до п. 6 та п. 7 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2011 № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» (далі – Постанова), до вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню. Під вибуховими пристроями слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори: спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду, шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин [32, с. 151].

Проаналізувавши зазначені вище документи, можна зробити висновки, що терміни «вибухонебезпечні матеріали» та «вибухонебезпечні речовини» використані як синоніми. Натомість в Інструкції № 653 вживається поняття

«вибухові матеріали» як узагальнююче, що включає такі складові: вибухові пристрої, вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини [30]. Аналогічне вживання цих понять і в Законі України від 23.12.2004 № 2288-IV «Про поведження з вибуховими матеріалами промислового призначення» [31].

Слід звернути увагу на те, що п. 6 Постанови дає примірний перелік вибухових речовин і визначення вибухових пристроїв.

З метою встановлення знарядь вчинення злочину, передбаченого ст. 249 КК України, необхідних для його кваліфікації, важливо: 1) з'ясувати понятійний апарат, який використовується для з'ясування засобів вчинення цього злочину; 2) визначитися з вибуховими пристроями, засобами ініціювання вибухових речовин; виробами та пристроями, що містять вибухові речовини; 3) максимально перерахувати вибухові речовини та деякі поняття, які вживають для їх переліку; 4) запропонувати збірне, узагальнююче поняття, яке б об'єднувало зазначені складові цих засобів.

Для цього звернемося до тлумачення терміна «речовина». Новий тлумачний словник сучасної української мови трактує цей термін як «... те, з чого складається фізичне тіло...» [33, с. 354]. Цей же словник визначає термін «матеріал» так: «...речовина, предмет, сировина, що використовується з певною метою...» [33, с. 521]. Проте більш вдало роз'яснює термін «матеріал» новий тлумачний словник української мови, зокрема, як «...те, з чого що-небудь виготовляють, виробляють, будують тощо; сировина, знадіб, знадібок...» [34, с. 154]. Як нам здається, аналіз цих двох термінів свідчить про те, що речовина – це лише те, з чого складається фізичне тіло, а матеріалом може бути сировина або предмет, з якого що-небудь виробляють чи будують. Тобто це різні за змістом і будовою складові матеріального світу. Для з'ясування 1 пункту запропонованого нами пошуку необхідно визначитися, що саме слід відносити до амонітів та амонітів. З цією метою звернемося до словників. Так, Український радянський енциклопедичний словник зазначає: «Аммоніти – взривчатые смеси нитрата аммония с твердыми горючими и взривчатыми веществами [с тринитротолуолом – аммоніти, с порошком алюминия – аммоніти, с горючими веществами (дизельным топливом, древесной мукой и др.) – динамоны]. Применяются в подрывных работах, для снаряжения боеприпасов и др.» [35, с. 65]. Термін «аммоніти» трактується як «... взривчатые вещества, состоящие из смеси нитрата аммония, тринитротолуола, порошкообразного алюминия, угля и др. веществ...» [35, с. 65].

Дещо подібне тлумачення терміна «амоніти» наводить Військовий енциклопедичний словник (далі – ВЕС) – це «... аммиачно-селитренные взрывчатые вещества, содержащие, кроме аммиачной селитры, нитросоединения (тротил и др.) и алюминий. Теплота взрыва 5,1–5,9 МДж/кг, водоустойчивые (сохраняют взрывные свойства после выдержки в воде). Применяются в шахтах, не опасных по газу и пыли, а также для подрыва ледовых полей и др...» [36, с. 31].

Натомість Великий тлумачний словник іншомовних слів, тлумачить термін «амоніти» як «аммон (ий) + ал (алюміній)... хим. взрывчатые смеси

из группы аммиачно-селитренных; в их состав входят аммониевая селитра, алюминий, уголь, парафин, и др. добавки; применяется в горном и военном деле (см. аммониты) ...» [37, с. 95]. Термін «амоніти» означає: «... от гр. ammo (нит) + нитро) ... хим. аммиачно-селитренные взрывчатые смеси, в состав которых входят взрывчатые нитросоединения» [37, с. 95]. ВЕС трактує термін «амоніти» як: «... аммиачно-селитренные взрывчатые вещества, содержащие кроме аммиачной селитры нитросоединения (тротил, гексоген и др.), иногда с добавками нитроэфиров. Теплота взрыва 3,4–3,5 Дж/кг. Малочувствительные к удару, трению и огню. Применяются при выполнении взрывных работ, в подземных выработках; в военное время могут использоваться для снаряжения боеприпасов...» [36, с. 31].

Слід акцентувати увагу на тому, що в довідниковій літературі поняття «амотолі» визначається як: «... аммиачно-селитренные взрывчатые вещества, содержащие кроме аммиачной селитры тротил (до 60 %). Теплота взрыва наиболее распространенных аммотолов 80/20 (80% аммиачной селитры и 20% тротила) 4 МДж/кг. Применяется для снаряжения авиабомб, артиллерийских снарядов, а также для взрывных работ...» [35, с. 31]. У той же час термін «динамони» трактується як: «... аммиачно-селитренные взрывчатые вещества, содержащие кроме аммиачной селитры, легко окисляющиеся горючие добавки (порошкообразный алюминий или ферросилиций, древесный уголь и т.п.). Широко применяется при проведении взрывных работ; в военное время могут использоваться для снаряжения боеприпасов ...» [35, с. 234].

В існуючих публікаціях під вибуховими пристроями розуміють саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створювати вражаючі фактори: спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин [32, с. 151; 24, с. 499].

Аналіз точок зору В.П. Тихого, В.О. Навроцького і п. 7 Постанови свідчить про те, що у них відсутні суперечності, а отже, виходячи з подальшого дослідження, нам залишається максимально перерахувати вибухові речовини та інші складові, що можуть або використовуються при вчиненні злочину за цією ознакою (ч. 2 ст. 249 КК України). До вибухових речовин відносяться: порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин, піроксилін, амоніти, інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню, вибухові суміші нітрату амонію з твердим горючим паливом і вибуховими речовинами (з тринітратонулолом – амотолі, з порошком алюмінію – амоналі, з горючими речовинами (дизельним паливом, деревинним борошном та ін.) – динамони), вибухові пристрої, засоби ініціювання вибуху.

Поняття «електрострум», яке законодавець використав у ч. 2 ст. 249 КК України, є складним словом, утвореним від словосполучення «електричний струм» [5, с. 344]. В свою чергу, «електричний» означає: – а, – е. 1) Прикм. до електрика. // Такий, що пов'язаний з електрикою, властивий їй. // Який дає

електрику (у 2 знач.) ... 2) Який діє за допомогою електрики. // Який утворюється електрикою // По якому проходить електричний струм; термін «струм» – це: – у, ч. 1) Упорядковане переміщення електронів або іонів у провіднику. // Електрична енергія, електричний заряд, що використовуються в народному господарстві, в побуті [5, с. 344]. Отже, «Будь-який упорядкований рух носіїв зарядів називається електричним струмом» [38, с. 126]. Постійний струм – це «такий струм, при якому за будь-які рівні проміжки часу через поперечне січення провідника проходить однакова кількість електрики» [38, с. 126]. Натомість перемінним струмом «називається такий струм, сила або напрям якого (або і те, і інше разом) змінюється у часі» [38, с. 171]. Це може бути електробудка, інші знаряддя, які використовують упорядкований рух заряджених частинок (електронів та іонів) у просторі. Важливо, при вирішенні питання про таке знаряддя злочину – як застосування електроструму, правоохоронним органам з'ясувати напругу (яка виражається у вольтах) та силу струму (в системі СІ прийнято називати ампер) [38, с. 126]. Слід звернути увагу на те, що Є.М. Борисов не міг використати перелік кваліфікуючих ознак, які були внесені до ч. 2 ст. 249 КК України (зі змінами Законом України від 18.02.2016 № 1019-VIII) [40, с. 62–64].

Хочемо зазначити, що визначення поняття «отруйна речовина» у довідникових джерелах відсутнє, проте існує термін «отрута», який означає «– и, ис. 1) Хімічна сполука або суміш речовин, вплив невеликої кількості якої на живу істоту суттєво порушує її функціонування аж до повного припинення життєвої діяльності. // Речовина, здатна викликати отруєння живого організму...» [5, с. 867].

Аналіз існуючих нормативно-правових актів не дає визначення поняття «іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу». Воно не знайшло вирішення в існуючих дослідженнях [40, с. 1–173; 41, с. 1–256; 39, с. 720–782 та ін.].

Проте, на наше переконання, для того, щоб зрозуміти кваліфікуючі ознаки в повній мірі, потрібно звернутися до публікацій авторів, які намагалися їх пояснити. Так, С.Б. Гавриш вдається до пояснень понять таких, як: «спосіб масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу», а також «ті самі діяння, якщо вони вчиненні особою, раніше судимою за злочин передбачений цією статтею» [42, с. 451]. Зокрема, під способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу він розуміє: «прийоми і методи, застосування яких призводить до винищення тварин у великій кількості, чи загибелі всієї популяції у певній водоймі, чи знищення певного виду тваринного світу» [42, с. 451]. У той же час, С.Б. Гавриш під незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом особою, раніше судимою за таке порушення, вважає, що воно «має місце в тому випадку, коли особа була раніше засуджена за незаконне полювання за ч.ч. 1 або 2 ст. 249 КК України і судимість не була знята чи погашена у встановленому законом порядку» [42, с. 451]. О.О. Дудоров з'ясовує ряд понять: «вибухові речовини», «отруйні речовини» та «електрострум», «інші способи масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу» та «особи раніше судимої за цей

злочин» [39, с. 770]. Зокрема, він до вибухових речовин відносить «... порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню» [39, с. 803]. Також автор визначає, що «отруйні речовини – це отрути, токсини (бойові, лікарські, сільськогосподарські та інші), які потрапляють всередину організму людини, через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини або психоневрологічний розлад, порушення дихання, чи функції серцево-судинної системи, ураження нирок (нефропатію) чи печінки (гепатопатію) тощо. Вони можуть бути мінерального (миш'як, стрихнін, ртуть чи сулема, синильна кислота та інші ціаніди, пестициди тощо), рослинного (отрута виділена із мухомора, блідої поганки тощо), тваринного (змійна отрута та отрута, що виробляється членистоногими тваринами) або змішаного чи штучного (хімічного) походження [39, с. 577–578]. Крім того, О.О. Додуров до інших способів масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу відносить – «такі прийоми рибальства, які здатні викликати або спричинити загибель значної кількості водних біоресурсів, знищення популяції або певного виду тваринного світу в тій чи іншій місцевості або водоймі: застосування газу, диму, спорудження гаток, запруд, спускання води з рибогосподарських водойм тощо» [39, с. 770]. Під поняттям «особою раніше судимою» цей автор розуміє таке його визначення: «коли незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом займається особа, яку вже було засуджено за ст. 249 КК України і судимість з неї не була знята і не погашена у встановленому порядку [39, с. 770].

К.М. Оробець під способом масового знищення тварин розуміє «... систему прийомів і методів, застосування яких спричиняє загибель невизначено великої кількості представників тваринного світу (риб, ссавців та ін) чи знищення популяції в цілому на певній території або здатне спричинити таку загибель чи знищення популяції шляхом непоправного калічення представників дикої фауни [41, с. 118]. Проте автор не визначає і не аналізує перелічені в диспозиції ч. 2 ст. 249 КК України способи, а на наше переконання, зняв та способи вчинення цього злочину, як кваліфікуючі ознаки [39, с. 116–122]. В.А. Клименко зазначає, що «спосіб масового знищення має місце у випадках, коли: для добування певної кількості риби чи інших об'єктів тваринного світу використовується спосіб, при якому гине велика кількість риби, водних звірів або цінних водоростей, чи вся популяція в певній водоймі, чи знищується певний вид тваринного світу, чи добувається така кількість риби або водних звірів певного виду, яка призводить до поступового його знищення (спосіб масове знищення може полягати в штучному збезводненні водойми, використанні для добування риби великої кількості отруйних речовин, вибухових речовин, електричного струму на великій території тощо, наприклад ці добування риби шляхом використання «електровудочки» у радіусі дії цього приладу гине майже вся риба, а та, що відійшла від його паралізуючого впливу, вже ніколи не може давати потомство, оскільки електрострум вбиває клітини, які виробляють у риби інстинкт до відтворення свого виду» [44, с. 523]. П.С. Березін до способів масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу від-

носить застосування, під час зайняття незаконним рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, таких засобів, які здатні заподіяти загибелі значної кількості водних живих ресурсів, зокрема: автоматичну зброю, вибухові пристрої, а також спеціальні устаткування, прилади, здатні проводити електрострум, виділяти отруйні або ядовиті речовини тощо (автор звертає увагу на вимоги п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», де зазначається, що «під способом масового знищення видів тваринного світу треба розуміти такі дії, які здатні спричинити чи спричинили загибель великої кількості представників дикої фауни, знищення популяції або певного виду тваринного світу в тій чи іншій місцевості чи водоймі, застосування отруйних або вибухових речовин, газу, диму, електроструму, автоматичної зброї, травлення риби за допомогою заборонених прийомів тощо. При вирішенні питання про те, чи здійснювалося незаконне рибальство способом масового знищення, слід ретельно досліджувати характерні властивості застосованих знарядь, зокрема їхню руйнівну силу, характер взаємодії з оточуючим середовищем, обсяги шкідливого впливу на довкілля тощо)» [45, с. 873–875]. Є.М. Борисов зазначає, що особливістю масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 249 КК України є те, що внаслідок цього заподіюється шкода (або створюється реальна небезпека її заподіяння) будь-яким водним живим ресурсам: організмам, їх частинам, популяціям або будь-яким іншим біологічним компонентам екосистем, поняття яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді та які мають фактичну чи потенційну користь або цінність для людства [40, с. 153–154].

Аналіз існуючих точок зору дає нам можливість, виокремити те позитивне, що буде цінним для подальшого дослідження і належного з'ясування кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 2 ст. 245 КК України. Таким позитивним є: 1) способи вчинення злочину – це прийоми і методи вчинення злочину; 2) під знаряддями вчинення злочину слід розуміти предмети зовнішнього світу, які винний використовує для полегшення виконання об'єктивної сторони складу злочину, з наміром досягти злочинного результату, тобто тих наслідків, що зазначені у законі (у злочинах із матеріальними складами, наприклад, ч. 1 ст. 249 КК України) або для вчинення дії (для злочинів з формальними складами); 3) наявність відмежування способів вчинення аналізованого нами злочину від знарядь його вчинення; 4) потрібно вести мову й про вибухові речовини та інші їх складові, що можуть бути або використовуються при вчиненні злочину за цією ознакою. сюди відносяться: порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин, піроксилін інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню, вибухові суміші нітрату амонію з твердим горючим паливом і вибуховими речовинами; 5) під терміном «електрострум» розуміють упорядкований рух електрично заряджених частинок у речовині, тобто це знаряддя, які використовують упорядкований рух заряджених частинок (електронів та іонів) у просторі, а в нашому випадку – у водному

просторі; 6) отруйні речовини – це хімічні сполуки або суміші речовин невеликої кількості, вплив яких на живу істоту суттєво порушує її функціонування аж до повного пригнічення життєвої діяльності, вони бувають у вигляді отрут, токсинів (бойові, лікарські, сільськогосподарські та ін.), зокрема, вони можуть бути: мінерального, рослинного, тваринного або змішаного чи штучного (хімічного) походження; 7) під іншими способами масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу слід розуміти – прийоми і методи рибальства, застосування яких здатне викликати або спричинити загибель значної кількості водних біоресурсів, знищення популяції або певного виду тваринного світу у водоймі (спускання води у рибогосподарській водоймі, спорудження гаток, запруд тощо); 8) слід вважати, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом особою, раніше судимою за таке порушення, – це коли злочин вчинено особою, яка раніше була вже засуджена за цей же злочин, передбачений ст. 249 КК України, і судимість з неї не була знята чи погашена в установленому законом порядку. Крім того, деякі способи вчинення злочину можна встановити з регулятивних нормативно-правових актів.

Висновки. Взнявши до уваги зазначені нами вище положення та виходячи із положень ч. 1 ст. 249 КК України, яку ми вже досліджували у попередній статті, у тому числі й ознаки об'єктивної сторони за ч.ч. 1 та 2 досліджуваної статті, враховуючи, що цей злочин може вчинятися лише активними діями, сформулюємо прояв цього злочину відповідно до ч. 2 цієї статті. Отже, незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом може здійснюватись: 1) із застосуванням: а) вибухових речовин; б) отруйних речовин; в) електроструму; 2) особою, раніше судимою за таке порушення; 3) іншими способами масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу.

Ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 2 КК України є: перераховані вище дії, місце вчинення злочину (рибогосподарські водні об'єкти); знаряддя вчинення злочину; способи вчинення злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Благов Е.В.* Общая часть уголовного права в 20 лекциях: [курс лекций] / Е.В. Благов. – М. : Юрлит-информ, 2012. – 344 с.
2. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
3. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 – (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 18, від 12.06.2009 № 8, від 06.11.2009 № 11) // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – 2 – ге видання. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 392 с.
4. *Волкова Т.І.* Об'єктивна сторона злочину – незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України / Т.І. Волкова // Юридична наука. – 2016. – № 3. – С 38.
5. *Бусел В.Т.* Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

6. *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков : Вища школа, 1982. – 161 с.

7. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Азімут – Україна, 2005. – 464 с.

8. Специализированный курс криминалистики: Учебник. – К. : КВШ МВД СССР, 1987. – 378 с.

9. Советское уголовное право. Общая часть. – М., 1981. – 294 с.

10. *Кригер Г.А.* Объективная сторона преступления / Г.А. Кригер // Советское уголовное право. Общая часть. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 320 с.

11. *Панов М.І.* Об'єктивна сторона злочину / М.І. Панов // Кримінальне право України: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін та ін.]; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Киев – Харьков: Юрінком Інтер – Право, 2001.

12. Уголовное право Монгольской Народной Республики. Часть Общая. – М. : Юрид. лит., 1983. – 416 с.

13. *Брайнин Я.М.* Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве / Я.М. Браинин. – М. : Госюриздат, 1963. – 281 с.

14. *Бушуев Г.В.* Способ совершения преступления и его влияние на общественную опасность содеянного: Лекция / Г.В. Бушуев. – Омск : Высшая школа милиции МВД СССР, 1998. – 24 с.

15. *Дагель П.С.* Неосторожность: уголовно-правовые и криминологи-ческие проблемы / П.С. Дагель. – М. : Юрид. лит., 1977. – 49 с.

16. *Матышевский П.С.* О преступлении / П.С. Матышевский // Уголовный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий. – К. : Политиздат Украины, 1987. – С. 60–62.

17. *Макаров М.Г.* Категория «цель» в марксистской философии / М.Г. Макаров. – Л. : Наука, 1977. – 130 с.

18. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное издание юридической литературы, 1960. – 244 с.

19. Толковый словарь русского языка. / Под ред. Д.Н. Ушакова. – Т. 4. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1940. – 466 с.

20. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: ок. 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19 изд. испр. – М.: Рус. яз., 1987. – 846 с.

21. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка. – М. : Рус. яз., 1999. – Т. IV. – 779 с.

22. *Брокгауз Ф.А., Эфрон И.А.* Энциклопедический словарь. – М. : Рус. яз., 1987. – 701 с.

23. *Навроцький В.О.* Злочини проти громадської безпеки / В.О. Навроцький // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – С. 783–821.

24. *Тихий В.П.* Злочини проти громадської безпеки / В.П. Тихий // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Тютюгіна. – 5-е вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – С. 461–523.

25. *Антипов В.І.* Коментар до стст. 218 - 2211 / В.І. Антипов // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України за станом законодавства та

постанов Пленуму Верховного Суду України на 01.01.1997 / За ред. В.Ф. Бойка, Я.Ю. Кондратьєва, С.С. Яценка. – К. : Юрінком, 1997. – С. 801–818.

26. *Цупренко П.Г.* Коментарий к стст. 215 - 2291 УК УССР / П.Г. Цупренко // Уголовный кодекс Украинской ССР: Науч.-практ. коммент. / Н.Ф. Антонов, М.И. Бажанов, Ф.Г. Бурчак и др. – К. : Политиздат Украины, 1987. – С. 721–777.

27. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 25.03.1993 № 154 // УБЦ. – 1993. – № 8. – С. 2–14.

28. Гірничий закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 50. – Ст. 433.

29. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 // Офіційний вісник України від 05.11.1998. – № 42. – 107 с.

30. Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 09.07.2014 № 653 // Офіційний вісник України від 12.08.2014. – № 62. – 127 с.

31. Про поведження з вибуховими матеріалами промислового призначення: Закон України від 23.12.2004 № 2288-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 138.

32. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки): станом на 26.09.2011 / [упоряд.: Ю.М. Грошевой, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін]. – Х. : Право, 2011. – С. 149–155.

33. Новий тлумачний словник сучасної української мови / [укл.: Радченко І.О., Орлова О.М.]. – К. : ПП Голякова В.М., 2006. – 768 с.

34. Новий тлумачний словник української мови: / [укл.: В.В. Яременко, О. Сліпущко.]. – У 3-х т. Т.2 – К-П. – К. : Аконіт, 2004. – 928 с.

35. Украинский советский энциклопедический словарь: В 3-х т. / [редкол.: А.В. Кудрявцев (ответ. ред.) и др.]. – К. : Глав. ред. УСЭ, 1988. – Т. 1. – 756 с.

36. Военный энциклопедический словарь / Пред. глав. ред. комиссии Н.В. Огарков. – М. : Воениздат, 1983. – 863 с.

37. *Надень-Червинская М.А., Червинский П.П.* Большой толковый словарь иностранных слов. Т. 1. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – 320 с.

38. *Кошкин Н.И., Ширкевич М.Г.* Справочник по элементарной физике. – 3-е изд., перераб. и доп. / Н.И. Кошкин, М.Г. Ширкевич. – М. : Наука, 1972. – 256 с. с илл.

39. *Дудоров О.О.* Злочини проти довкілля / О.О. Дудоров // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2012. – С. 720 – 782.

40. *Борисов Є.М.* Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: Кримінально-правова характеристика: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Є.М. Борисов. – Одеса: Одеський національний ун-т імені І.І. Мечникова, 2013. – 174 с.

41. *Оробець К.М.* Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: [монографія] / К.М. Оробець. – Х. : Право, 2014. – 256 с.

42. *Гавриш С.Б.* Коментар до ст. 249 КК України / С.Б. Гавриш // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т; Т.2. Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисова, В.І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – С. 448–451.

43. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля [текст]: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р., №17 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – 2-ге видання. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – С. 220–227.

44. *Клименко В.А.* Коментар до ст. 249 КК України / В.А. Клименко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., перепробл. та допов.; Відповід. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2002 – С. 521–523.

45. *Берзін П.С.* Коментар до ст. 249 КК України / П.С. Берзін // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге вид., перероб. та допов.); за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К. : Дакор, 2008. – С. 873–875.

REFERENCES

1. *Blagov E.V.* Obshchaya chast' ugolovnoho prava v 20 lekciyah: [kurs lekciy] / E.V. Blagov. – M. : Yurilit – inform, 2012. – 344 s.

2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy. – 2001. – № 25. – St. 131.

3. Pro praktyku pryznachennia sudamy kryminalnoho pokarannia: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 24.10.2003 № 7 – (iz zminamy i dopovnenniamy, vnesenymy postanovamy Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 10.12.2004 r. № 18, vid 12.06.2009 № 8, vid 06.11.2009 № 11), // Postanovy Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy u kryminalnykh spravakh. – 2-ге vydannia. – K. : Alerta; TsUL, 2011. – 392 s.

4. *Volkova T.I.* Obiektivna storona zlochynu – nezakonnoho zainiattia rybnym, zvirynym abo inshym vodnym dobuvnym promyslom, peredbachenoho ch. 1 st. 249 KK Ukrainy / T.I. Volkova // Yurydychna nauka. – 2016. – № 3. – S 38.

5. *Busel V.T.* Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. – K.; Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.

6. *Panov N.I.* Sposob soversheniya prestupleniya i ugolovnaya otvetstvennost' / N.I. Panov. – Har'kov : Vishcha shkola, 1982. – 161 s.

7. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia) : Monohrafiia / V.K. Matviichuk. – K. : Azimut – Ukraina, 2005. – 464 s.

8. Specializirovannyj kurs kriminalistiki: Uchebnik. – K. : KVSH MVD SSSR, 1987. – 378 s.

9. Sovetskoe ugolovnoe pravo. Obshchaya chast'. – M., 1981. – 294 s.

10. *Kriger G.A.* Ob'ektivnaya storona prestupleniya / G.A. Kriger // Sovetskoe ugolovnoe pravo. Obshchaya chast'. – M. : Izd-vo MGU, 1988. – 320 s.

11. *Panov M.I.* Obiektivna storona zlochynu / M.I. Panov // Kryminalne pravo Ukrainy: Pidruchnyk dlia studentiv yuryd. spets. vyshchykh zakladiv osvity. [M.I. Bazhanov, Yu.V. Baulin ta in.]; Za red. profesoriv M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia. – Kyev – Kharkov : Yurinkom Inter – Pravo, 2001.

12. Uголовное право Mongol'skoj Narodnoj Respubliki. CHast' Obshchaya. – M. : YUrid. lit., 1983. – 416 s.
13. *Brajnin Ya.M.* Ugolovnaya otvetstvennost' i ee osnovaniya v sovetskom ugolovnom prave / Ya.M. Brajnin. – M. : Gosyurizdat, 1963. – 281 s.
14. *Bushuev G.V.* Sposob soversheniya prestupleniya i ego vliyanie na obshchestvennyuyu opasnost' sodeyannogo: Lekciya / G.V. Bushuev. – Omsk : Vysshaya shkola milicii MVD SSSR, 1998. – 24 s.
15. *Dagel' P.S.* Neostorozhnost': ugolovno-pravovye i kriminologi-cheskie problemy / P.S. Dagel'. – M. : Yurid. lit., 1977. – 49 s.
16. *Matyshevskij P.S.* O prestuplenii / P.S. Matyshevskij // Ugolovnyj kodeks Ukrainskoj SSR: Nauchno-prakticheskij kommentarij. – K. : Politizdat Ukrainy, 1987. – S. 60–62.
17. *Makarov M.G.* Kategoriya «cel'» v marksistskoj filosofii / M.G. Makarov. – L. : Nauka, 1977. – 130 s.
18. *Kudryavcev V.N.* Obektivnaya storona prestupleniya / V.N. Kudryavcev. – M. : Gosudarstvennoe izdanie yuridicheskoy literatury, 1960. – 244 s.
19. *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka.* / Pod red. D.N. Ushakova. – T. 4. – M. : Gos. izd-vo inostr. i nac. slovaroj, 1940. – 466 s.
20. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo yazyka: ok. 57000 slov / Pod red. chl.-korr. AN SSSR N.YU. SHvedovoj. – 19 izd. ispr. – M. : Rus. yaz., 1987. – 846 s.
21. *Dal' V.* Tolkovyy slovar' zhivogo velikorusskogo yazyka. – M. : Rus. yaz., 1999. – T. IV. – 779 s.
22. *Brokgauz F.A., Ehfron I.A.* Ehnciklopedicheskij slovar'. – M. : Rus. yaz., 1987. – 701 s.
23. *Navrotskiy V.O.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.O. Navrotskiy // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy / Za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd., pererobl. ta dopovn. – K. : Yurydychna dumka, 2012. – S. 783–821.
24. *Tykhyy V.P.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.P. Tykhyy // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: U 2 t. / Za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Tiutiuhina. – 5-e vyd., dopov. – Kh.: Pravo, 2013. – T. 2: Osoblyvya chastyna / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in. – 2013. – S. 461–523.
25. *Antypov V.I.* Komentar do st.st. 218-2211 / V.I. Antypov // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy za stanom zakonodavstva ta postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 01.01.1997 r. / Za red. V.F. Boika, Ya.Iu. Kondratieva, S.S. Yatsenka. – K. : Yurinkom, 1997. – S. 801–818.
26. *Cuprenko P.G.* Kommentarij k st.st. 215-2291 UK USSR / P.G. Cuprenko // Ugolovnyj kodeks Ukrainskoj SSR: Nauch.-prakt. koment. / N.F. Antonov, M.I. Bazhanov, F.G. Burchak i dr. – K. : Politizdat Ukrainy, 1987. – S. 721–777.
27. Instruksiiia pro poriadok vyhotovlennia, prydbannia, zberihannia, obliku, perevezennia i vykorystannia vohnepalnoi zbroi, boieprypasiv do nei ta vybukhovyykh materialiv: Nakaz MVS Ukrainy vid 25.03.1993 № 154 // UBTs. – 1993. – № 8. – S. 2– 14.
28. Hirnychi zakon Ukrainy vid 06.10.1999 № 1127-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – № 50. – St. 433.
29. Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vyhotovlennia, prydbannia, zberihannia, obliku, perevezennia ta vykorystannia vohnepalnoi, pnevmatychnoi i kholodnoi zbroi, a takozh boieprypasiv do zbroi ta vybukhovyykh materialiv: Nakaz MVS

Ukrainy vid 21.08.1998 № 622 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy vid 05.11.1998 r. – № 42. – 107 s.

30. Pro zatverdzhennia Instruksii pro povodzhennia z vybukhovymy materialamy v orhanakh i pidrozdilakh orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy: Nakaz MVS Ukrainy vid 09.07.2014 № 653 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy vid 12.08.2014 – № 62. – 127 s.

31. Pro povodzhennia z vybukhovymy materialamy promysloвого pryznachennia: Zakon Ukrainy vid 23.12.2004 № 2288-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2005. – № 6. – St. 138.

32. Pro sudovu praktyku v spravakh pro vykradennia ta inshe nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy pryпасamy, vybukhovymy rechovynamy, vybukhovymy prystroiamy chy radioaktyvnymy materialamy: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 26.04.2002 № 3 // Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2011 roky): stanom na 26.09.2011 / [uporiad.: Yu.M. Hroshevoi, O.V. Kaplina, V.I. Tiutiuhin]. – Kh. : Pravo, 2011. – S. 149–155.

33. Novyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [ukl.: Radchenko I.O., Orlova O.M.] – K.: PP Holiakova V.M., 2006. – 768 s.

34. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy: / [ukl.: V.V. Yaremenko, O. Slipushko.] – U 3-kh t. T.2 – K-P. – K.: Akonit, 2004. – 928 s.

35. Ukrainskij sovetskij enciklopedicheskij slovar': V 3-h t. / [redkol.: A.V. Kudryavcev (otvet. red.) i dr.] – K.: Glav. red. USEH. – 1988. – T. 1. – 756 s.

36. Voennyj ehnciklopedicheskij slovar' / Pred. glav. red. komissii N.V. Ogarkov. – M.: Voenizdat, 1983. – 863 s.

37. *Naden'-Chervinskaya M.A., Chervinskij P.P.* Bol'shoj tolkovyj slovar' inostrannykh slov. T. 1. – Rostov-na-Donu: Feniks, 1995. – 320 s.

38. *Koshkin N.I., Shirkevich M.G.* Spravochnik po ehlementarnej fizike. – 3-e izd., pererab. i dop. / N.I. Koshkin, M.G. Shirkevich – M.: Nauka, 1972. – 256 s. s ill.

39. *Dudorov O.O.* Zlochyny proty dovkillia / O.O. Dudorov // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; Za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – K.: Yurydychna dumka, 2012. – S. 720–782.

40. *Borysov Ye.M.* Nezakonne zainiattia rybnym, zvirynym abo inshym vodnym dobuвnym promyslom: Kryminalno-pravova kharakterystyka: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kand. yuryd. nauk za spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Ye.M. Borysov. – Odesa : Odeskyi natsionalnyi un-t imeni I.I. Mechnykova, 2013. – 174 s.

41. *Orobets K.M.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne zainiattia rybnym, zvirynym abo inshym vodnym dobuвnym promyslom: [monohrafiia] / K.M. Orobets. – Kh. : Pravo, 2014. – 256 s.

42. *Havrysh S.B.* Komentar do st. 249 KK Ukrainy / S.B. Havrysh // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2 t; T.2. Osoblyva chastyna / Yu.V. Baulin, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhin ta in.; za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., dopov. – Kh. : Pravo, 2013. – S. 448–451.

43. Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny ta inshi pravoporushennia proty dovkillia [tekst]: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 10.12.2004, №17 // Postanovy Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy u kryminalnykh spravakh. – 2 he vydannia. – K.: Alerta; TsUL, 2011. – S. 220–227.

44. *Klymenko V.A.* Komentar do st. 249 KK Ukrainy / V.A. Klymenko // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. – 4-te vyd., peperobl. ta dopov.; Vidpovid. red. S.S. Yatsenko. – K.: A.S.K., 2002 – S. 521–523.

45. Berzin P.S. Komentar do st. 249 KK Ukrainy / P.S. Berzin // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (2-he vyd., pererob. ta dopov.); za red. P.P. Andrushka, V.H. Honcharenka, Ye.V. Fesenka. – K. : Dakor, 2008. – S. 873–875.

Волкова Т.І. Кваліфікуючі ознаки незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом як злочину

У статті досліджуються кваліфікуючі ознаки такого злочину, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Аналізуються погляди вчених на ці ознаки, які, в свою чергу, були критично оцінені. На підставі дослідження автор робить висновки стосовно кваліфікуючих ознак зазначеного злочину.

Ключові слова: кваліфікуючі ознаки злочину, вибухові речовини, отруйні речовини, електричний струм, способи вчинення злочину, знаряддя злочину, інші способи масового знищення біоресурсів.

Волкова Т.И. Квалифицирующие признаки незаконного занятия рыбным, звериным или другим водным добывающим промыслом как преступления

В статье исследуются квалифицирующие признаки такого преступления, как незаконное занятие рыбным, звериным или другим водным добывающим промыслом. Анализируются взгляды ученых на эти признаки, которые, в свою очередь, были критически оценены. На основании исследования автор делает выводы относительно квалифицирующих признаков указанного преступления.

Ключевые слова: квалифицирующие признаки преступления, взрывчатые вещества, ядовитые вещества, электрический ток, способы совершения преступления, орудия преступления, другие способы массового уничтожения биоресурсов.

Volkova T. Classifying criteria of such a crime as illegal fishing or hunting or any other sea hunting industry

The article deals with classifying criteria of such a crime as illegal fishing or hunting or any other sea hunting industry. The paper analyzes opinions of scientists as to these criteria, which, in its turn, have been critically evaluated. And on the basis of the studying, the author makes conclusions regarding the classifying criteria of the said crime.

Keywords: Classifying criteria of the crime; Explosive substances; Toxic substance; Electric current; Means of committing a crime; Crime instrument; And other means of mass destruction of biological resources.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2016.